

אמר המו"ל הספר היקר הזה בדפוס ברלין, בראותי את דברי רבינו המחבר שקרא את החיבור הזה מנהיג עולם, כי כולל סדרי התפלות ויסודי המנהגים. אמרתי ראוי ונכון לעשות מפתחות מה שלא היה זה בהמנהגי הישן, והמפתחות לא נעשו אלא על המנהגים אשר אינם מפורשים בפרוש, ועוד רבו גם רבו הדינים והמנהגים והמעשים בזה, מה שימצאם הלומד בלמרו בספר כסדר, כי קשה עלי לפורטם :

דיני תפלה

- מעם תקנת אשרי קודם תהלה לדוד :
- מעם ממדרש וירושלמי שאסור לשוח מצדוך שאמר עד כוף שיש שלום :
- מעם לשון הכרעה על נטילת ידים ופירוש ברכת אשר ילך :
- מעם שאומרים ברכת כהנים אחר ברכת התורה :
- מעם אמירת פרשת קרבנות, איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל :
- מנהג ברושענא רבה לומר יולר דבבת וקדושה רבה למוסף :
- מעם לומר לאללואו ולאליא לאללואו :
- מעם שאנו חותמים באשרי ואנחנו נברך ית' כו' :
- מעם אמירת השירה ובנו"ב דעזו שלא לומר :
- מעם שאנו אומרים קדים אחר ישתבח, ופי' הקדיש, ומדוע אומרים אותו בלשון ארמי, ופירוש העונה איש"ר כלל כחו כו' :
- מעם הד' כריעות בקדים :
- מעם שאנו אומרים הא"ב ציולר לחול ולשבת ויום טוב :
- מנהג טוב לקרות בקול רם פסוק ראשון של קריאת שמע :
- מנהג להגביה כנפי הטלית בשעה שאומר והיו לכם לציית וטעם לזה :
- מעם הווי"ן שאנו אומרים באמת ויציב וטעם אמת ויציב :
- מעם למנהג שאומרים חמשה פעמים ישראל בצור ישראל :
- מעם הג' פסיעות קודם התפלה :
- האומר בגלל אבות בסוף אמת ויציב משנה מומצעת בברכות :
- מנהג שלא להתפלל בגלוי הראש, ובסו' מ"ט כחוב בלשון איבוד אף שלא בשעת התפלה :
- הציא מהמדרש שחייב לנעוט א"ט בתפלה :
- מציא מהירושלמי איך כתוב י' הדברות בק"ש :
- מעם שאין מלכות בתפלה ברכת ש"ע :
- מעם להגביה א"ט בשעת קדושת ק' ק' ק' :
- מנהג שגלית לצור מזכיר ראש חדש קודם תפלה בערבית וכן בחנוכה ובמל"ט ליו"ט :
- מנהג לומר הקרובות בשלש ראשונות :
- מעם וסדר לברכה י"ח :
- מעם ראשי הפרד שהחזן עומד על הציבה ומתפלל :
- מעם שלש הפסיעות אחר התפלה :
- מעם אמירת והוא רחום ומתחיל בג' רחום :
- מעם ששני וחמישי הוכן למחילה וכליחה :
- מעם ממדרש דנפילת ידים על הימנית :
- מעם מנהג שהכהנים פותחים אלבועותיהם בנישאת כפים :
- מנהג שגם היום אינם מהתכלים בכהנים והמך לזה :
- מעם לאמירת למנחא יענק כו' :
- מעם לאמירת ואתה קדוש :
- מנהג לומר מזמורים לפי ענין הימים וטעם לזה :
- הטובל לשבת ויו"ט לא יברך על הכנילה :
- סמך למש שאומרים בתפלת הדרך ה' אבאות כו' :
- מזהם מהמובחר בתפלה מנהג גדולה :
- מעם אמירת בתפלת הערב והוא רחום בימות החול ולא בשבת ויו"ט, וטעם שאגבי ספרד אומרים גם בשב' תוי"ט :

הלכות שבת

- מעם המנהג שאין מופלין על פיהן במנחה ערב שבת וטעם המקומות שנופלין במנחה ער"ח :
- מעם שאומרים בשבת הפורס ובחול השומר וטעם אמירת ושמרו :

ע"ס מנהג לומר ויכלו מעומד ובקול רם :
 מנהג לומר מטין שבע בנגון יפה, ואף כשחל
 יו"ט בשש"ק כגון לאומרו, ועי' הע"ס :
 ע"ס המנהג שאין אומרים במה מדליקין
 כשחל יו"ט בשבת :
 ע"ס שאין אנו מתפללין תפלת י"ח בשבת ,
 וסמך לו' ברכות :
 מנהג לאכול העודת מאוס בזית הכנכת ובית
 המדרש :

ע"ס מנהג לדקדק לזק, ומוסחו, ומנהג
 שלא לזכוק בחזרה במנחה שבת :
 מנהג לומר פרקי אבות בשבת :
 ע"ס אמירת ויהי נועם, ובאיזה זמן חין
 אומרים, וע"ס הכפילה בפסוק
 אחרון :

ע"ס שמביטין על האפרנים בצרכת בורא
 מאורי האש מפרקי ר"א ומירושלמי,
 וע"ס שטיפת כוס הבדלה :
 מנהג לברך ברכת בשמים על ההדס של לולב
 וע"ס לזה :

ע"ס המירות לפני הבדלה ממדרש, וע"ס
 אמירת אליבו הנביא :
 מנהג לומר אחרי המירות או"א החל עיני
 מירושלמי :

מנהג לומר סברי מרין וע"ס לזה :
 מנהג לומר ויתן לך אין כאלהינו ופטוס
 הקטרת, והע"ס :
 מנהג כשנושא אלמנה בערב שבת לישא
 מבעוד יום :

הלכות סעודה

מע"ס לאחוז הלחם בשעת ברכה בעשר-
 אצבעות :
 צריך שתכלה ברכה עם הבציעים :
 כשישנו להמכוזים פת אינם לריכים להמתין
 על הבציע :

ע"ס המים ששותין אחר משקין אחרים מע"ס
 שאינו מזוק אין לריך ברכה :
 מנהג לרפת ליתן טובע בראשו בשעת ברכת
 המזון :

ע"ס אמירת בצרכת המזון הוא גומלנו כו' :
 מנהג לברך את בעל הבית בצרכת המזון,
 ולא תיירו להאריך אלא באורח :
 מנהג שגם נר אומר אשר נשבעת לאבותינו :
 ע"ס

ע"ס הקידוש בזית הכנכת וע"ס במה
 מדליקין :
 נר שבת לריך ברכה אבל לא נר יום טוב,
 לכתחילה לריך לשחות בקידוש כל הרביעית
 ואם שחה רובו יא' :
 ע"ס שינוי שלש תפלות של שבת, אחת קדשה,
 ישמח משה, אחת אחד, מה שאין
 כן ביו"ט :

ע"ס כל הסעודה שאדם אוכל בשבת לריך לחם
 משנה :
 ע"ס שאנו אומרים בשבת כ"ו כי לעולם
 חסדו ושאר מזמורים :
 ע"ס המעולה שמחתי בו' אין אומרים אלא בזית
 הכנכת של הנשיא ר' יהוסף, עי' הע"ס :
 ע"ס פירוש של הלשון ולא נתחו שאומרים בתפלת
 שבת :

ע"ס אמירת גדלו לה' אחי בו' :
 מנהג ליעול הספר תורה בידו בעת קריאת
 התורה :

ע"ס ראוי שהגדול יגלו ס"ח ולא חזן הכנסת :
 ע"ס העומדים משעה הולאה עד חזרה טועים הם :
 ע"ס של אמירת מזמור לדוד בכניסה
 התורה :

ע"ס מנהג לומר בנוסף תקנת שבת וע"ס לזה
 ומסיימים במגלפ"ך :
 ע"ס שאומרים קדושה רבה שהוא פעמיים
 בו' בנוסף שבת ויו"ט :
 ע"ס מדינו אליהו ז"ל שיכול לחזור ה' אחד וע"ס
 לזה :

ע"ס שקורין הקידוש של יום קידושא רבה :
 לריך לומר רחם בצרכת המזון גם בשבת,
 וע"ס לזה :

ע"ס נוסח ראש והחליטנו וע"ס לזה, ולכן אף
 בשבת שחל בו יו"ט לריך לומר ומביא

טעם שזאגו שלא לשחות בשעת החקופה : טעם שאין אומרים נחם חלא בשמחה :
אין לומר וחתי זאת בריתי :

הלכות מגילה

בנהג לפשטה כאגרת , ועי' מש"כ בזה :
טעם שמבדקים זמן ביום ג"כ :
טעם שאומרים אחר קריאת המגילה ארוך
המן ברוך מרדכי :
המנהג שהתינוקות מקישים כשמוזכר המן :
מנהג לומר הפסוקים בקול רם , וגם ב"ג
מדות :
אין לומר חאל הרב :

הלכות ראש השנה
בנהג להתענות ערב ראש השנה , מתחומא :
לובשים לבנים ומגלים את שערם , מירושלמי
(ואין גירסאזו כגירסת הטור ושם פי'
מגלחין את זקנם) :
אכור להתענות אפילו ביום טוב שני :
מנהג לקחת כל ענייני חידוש ולתת על השולחן
בלילי ראש השנה :

מנהג לומר וכתוב לחיים טובים , וכן ובספר
כו' , והטעם שאין אומרים והשיאלו :
מנהג להחפול בכריעה והטעם לזה :
סמך למנהג שאומרים ודברך מלכנו אמת כו' :
הטעם שאנו מבדקים שהחיינו ביום ג' ג"כ :
טעם למנהג לרפת שאנו אומרים חאל החג
מקרא קודש :

הטעם שנוהגים לומר אבינו מלכנו ב"ה :
הטעם שאין מוכיזין בראש השנה את ראש
חדש אפילו במוסף :
טעם לשון הברכה לשמוע קול שופר ולא
כמגילה לתקוב :

טעם שגם היתיד מתפלל ב"ה ששע :
טעם המנהג של מאה קולות ואין להדרס :
פירוש שאם משך שנייה בשמים אין בידו
חאל אחת :

אין לשוח בתקיעות ואם שח אין לריך לחזור
והטעם לזה :

הטעם של אוחילה לאל , והיום סרת עולם ,
ומנהג של תרועה אחר התפלה :

אין לומר ותוליד כאור משפטנו היום :
מנהג שהש"ץ אומר כי מקדישין כו' ובכן
יתקדש כו' , והטעם :

מנהג להתחיל לתקוב מר"ח חלול וכל החדש :
טעם שנוהגים להכניס להליחות מר"ח חלול :
אף שאנו שומרים שני ימים טובים אין מקבלים
שכר חאל על יום אחד , ירושלמי :

הלכות יום כפור

בנהג כשחל ברית מילה לברך על הכוס וליתן
לחיונו , והחילוק שבין זה לקידוש :
מנהג כשר להטמין חמץ מעיני' על מולאו :
רשאי

הלכות ראש חודש

בנהג לקרות הלל אחר תפלת השחר :
טעם מה שנוהגים לכפול מאוודך :
בר"ח לריך לברך על ההלל תחלה וסוף :
מציא הירושלמי ששלישי דולג ומכריע כחלמוד
דין :

הנוסח של תפלת מוסף ר"ח , והטעם לזה :
טעם מנהג הנשים שאין עושין מלאכה
בראש חודש :

הלכות תענית

בתענית לריך להיות שלש עם הס"ג לפי
הקובץ :

מנהג לומר הסליחות באמצע ברכת הלל לנו :
מנהג מר"ח כשאומר שלש עשרה מדות תיקף
אומר וסלחה לעונונו בלי הפסק וטעם
לזה :

פותרון י"ג מדות בשם ר"ח ורבינו סעדים :

הלכות תשעה באב

בנהג שלא לשחוט מריש ירחא דאב :
לברך על מגלת איכה על מקרא מגילה :

כהגו להפסיק בתפסיל של אצל ולתת בנו
קיעמא :

מנהג שאין שאלת שלום בתשעה באב :-

וקדושה רבה, ועם הקפדה וזהו
 חלילה פרה :
 מנהג לומר בשבת השענה של שבת :
 השענות והגו לומר אחר הפלה מוכפין ומקיפין
 דרך ימין :
 נעם להפטורת יוס' א' וז' של סוכות :
 קריאת החורג בחו"מ של סוכות :
 גם כשלא חל שמ"ע בשבת מנהג לקרות עשר
 חעשר, ונעם של זאת הברכה בש"ח :
 נעם החלת בראשית בש"ח :
 מנהג לומר הזמירות לחתן חורה ובראשית :
 נעם שהגולל נוטל עקר כולם :
 דעתו לומר למפטיר ש"ח, ויעמוד שלמה,
 ואחרי מות משה :
 נעם מנהג שאומרים קהלת חג, ורות ושיר
 השירים בעלמא ופסח, ולריך לאומרו
 בקהל ובברכה :
 קורא חגר על המנהג שנהגו לשום תשטיני
 נשים על ס"ח :
 נעם שאין קורין לנשים בחוכחות שבתות
 כהנים ובמשנה חורג :

הלכות פסח

מעם למה שאנו קורין שבת לפני הפסח שבת
 הגדול :
 נעם וסמך למנהג שפותחין סלח בליילי הפסח :
 נעם לבימן פקוד ופסח, מנה ועלור, אום
 וללי, קום ותקע :
 נעם למנהג שאחר הסעלה מדיחן צמים
 קרים :
 מנהג להגעיל המדוכות, ולדעתו נכון זה :
 מנהג כל ישראל להצניע הקדירות של חמץ
 לאחר שהוסק מעט בקיבסא :
 הנעם שאין נוהגים מלח צמא, ולדבריו חוץ
 מב' ימים הראשונים מותר :
 מנהג שישראל רואה ומקור הכהנים :
 נעם שאנו מכסים את הלחם במפה חף
 ציום השבת :
 סמך להסבה מן החורה :
 נעם שאין מריחים בצמנים בהסלה שבין
 שבת ליו"ט :
 נעם שאין מצרכין שחיינו על בדיקה חמץ
 והפירת העומר :

רשאי לחתום בידיו ברוך א"י האל הסלחן :
 והגו לבדך זמן לפני התפלה :
 כל מנהגי התפלות של ערבית שחרית, ונעם
 של ברכה מלוך, והדר עבודה :
 הנעם שקורין בעריות במנחה, ונעם
 ההפטורה :
 מנהג של ישיבה לומר בשחרית ה' סליחות,
 ובמוסף שבע, ובמנחה ובנעילה שלש
 שלש :
 בשחרית ומנחה אין לריך לומר סדר עבודה :
 דעתו לתקוע אחר תפלת ערבית ולתקוע
 תשר"ח :
 הנעם שאין מצרכים אלא על נר ששבת :
 מנהג להדליק נר בערב יו"כ והנעם :
 מנהג לטבול ערב יום כפור :

הלכות סוכה ולולב

צריך לבדך זמן על הלולב ואינו יולא בברכה
 הקידוש :
 לדעתו גם ציום שני אין יולאים בהפסולין
 ציום ראשון :
 נעם לקחת הד' מיינים ונעם האיגוד מאגדה
 וממדרש :
 מנהג כל ישראל לחזור אחר לולב שלא נפרד
 כלל אפילו מהללדים :
 יכול להרבות בהדם כמה שירצה, ויש נוהגים
 לתת עני הדם כמנין לולב :
 החמירו כל ישראל על נקב כל שהוא לפסול
 באתרוג צב' ימים ראשונים :
 נעם למנהג שאוגדין הלולב ובהש"ר מניחים
 אורו פרוד :
 נעם שאין נוטלין הלולב בשמיני ספק ז' :
 נעם שאנו מצרכים בלשון על נעילה, וקורא
 להאנשים שלוקחים האתרוג חוטמו
 למטה פתאים :
 כשיקבל אתרוג מאחר אכור ליתן לשלישי
 אלא לריך להחזיר לבעליו וגם ליטוקא
 לא יתן ציו"ט :
 לבדך על הלולב אחר התפלה :
 הניעונוטין לריך להיות י"ח, כן למד מהירוש' :
 לבדך זמן על הלולב ציו"ט שני הוא ברכה
 לבעלה :
 נעם שנהגו לומר בהש"ר פסוקים של שבת

הלכות מילה

פירוש הברכה של אשר קדש ידיו, והמנהג לתת כפי הילד מן היין, וכשאומר בדמיון חיי, ולאמו ג"כ נוהגים מהכוס: טעם מנהג שאומרים אדון לה' כי טוב: הטמנהג כשמכניחים הילד לומר בקול רם ברוך הבא:

המך למנהג לעשות כסא לאלוהו זכור לטוב: טעם שנותנים הערלה בחול: איך המנהג לעשות חבובתה לילד הנמול: הטעם שגושין סעודה ביום הברית:

דיני איסור פת של כותים: דיני יין וכך הלכות: דיני חלב וחמאה של כותים: הלכות שבת הלכות, שחמרו לעיל: הלכות חנוכה ומנהגים: הלכות גיטין וכל דיני ומנהגי כתיבת הגט, והלכות מילואן: הלכות חליה ומנהגים: הלכות סעודה ובהמ"ז: הלכות חבילות:

הטעם של כפיית המטה מכירושלמי: דיני מקוה: הלכות תפילין ועשייתן: טעם שגושין ש' של לך ימין ג' כרעים ולשמאל ד': פירוש של תפילין עגולות הם סכס: עד גמירא מבאר לורת האותיות של כתיבת ס"ת, וטעמים לה:

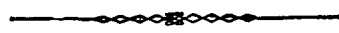
כל מנהגי הסדר של פסח וטעם לכל דבר ודבר כפי דעת כל הגאונים. וטעם שאין מזכירין על מנחת סד' כוסות: נכון שיהיו ג' על הסדר לברכת המזון ולהלל: מנהג כל ישראל לעשות עידובי תנשילין בפת ותנשיל:

הלכות אירוסין

טעם שאין מקדשין בטבעה שיש בה אבן, ומוכח ברכה אירוסין וטעם לה: טעם המנהג שאין נושאים נשים בין פסח לעצרת עד ל"ג בשומד: טעם על מנהג הלשון של השמחה במעונו ולא בזבולו: מנהג שהחזן מתעטף בזיזית בהכנסת החופה, והטעם: טעם שקורין חופה, והמנהג לתת מפה לבוע בראש: טעם פריסת העלית על החזן והכלה, והטעם שאחר מנרך הברכות ולא החזן:

הלכות נדה

הטעם שאין מזכירין על ספירת ז' נקיים כמו על ספירת העומר: מנהג לעבול במקוה של מ' סאה ואף שאינם מעיין, וכן הדין: נהגו לברך לפני הטבילה, ונדה יכולה להסתכל ולברך כל הברכות: טעם שנהגו הנשים בעת הטבילה לשקוע את עלמן ג"פ במים:

אברך את ה' אשר יעצני להדמים ספרי הראשונים יקרי המציאות, ונתתי את לבי להדמים גם את ספר הבנה'ג לרבינו אברהם ב"ר נתן הריהו ז"ל (רי"א תקצ"ז) זקנו של המרדכי, בן דודו של ר' ברוך מגרמזא ז"ל בעל ספר התרומה והר"ם מקוצי ז"ל. ולא ידעתי מראש את אשר מצא את הספר, כי נשתבש סדרום לדוס, עד כי נעשה כספר החתום, וברוב עמל ותלאה עלתה בידי, בעוד ידידי הרב ר' ישראל וויינברויב נ"י, להשיג כל עקוב למישור והדורים לישר, ואקוה כי אסיק רצון לומדי תורה ומחבבי דברי הראשונים ז"ל ז"ע:

המרפס יצחק גאלרמאן .